

HORVÁTH CSABA

A Magyar Királyi Honvédség a Románia és Jugoszlávia elleni tervek tükrében

A Magyar Királyi Honvédség fejlesztése 1920-tól

A Magyar Királyi Honvédség egy vesztes háború és a trianoni békediktátum katonai határozványainak nyomása alatt kezdte meg egy ütőképes, az ország biztonságát szavatolni tudó katonai erő kiépítését. Ennek szervezeti oldala is komoly gondokat vetett fel, de még nagyobb problémát okozott az alkalmazással kapcsolatos elméleti kérdések kidolgozása.

A Szegeden még számottevő katonai erővel nem rendelkező haderő aktív terjeszkedése eredményeképpen rövidesen 7 katonai körletparancsnokságot állítottak fel. Ezeket 1-től 7-ig folytatódólagosan számozták, és a parancsnokságok elhelyezése alapján nevezték el őket: Budapest, Székesfehérvár, Szombathely, Kaposvár, Szeged, Debrecen, Miskolc. (A szerb csapatok kivonását követően a Kaposváron ideiglenesen felállított parancsnokságot Pécsre költöztették, ami az elnevezés megváltoztatásával is járt.) A körletparancsnokságok voltak a területileg illetékes katonai vezető szervek, így alárendeltségükbe tartozott az ott elhelyezett összes katonai alakulat.¹ Igaz, hogy ez a területi kialakítás, megegyezett az első világháborút megelőző területei felosztással, de mégis komoly racionalitással és jelzésértékkel bírt. Egyértelműen az ország körkörös védelmét volt hivatott ellátni, hiszen a régi és az új szomszédjaink továbbra sem mondtak le arról, hogy újabb magyar területeket szerezzenek meg. Ezért északra, a csehszlovák irányba a budapesti, a fehérvári, a szombathelyi és a miskolci katonai körlet alakulatainak kellett biztosítani. Románia irányába a pécsi, debreceni és a szegedi, míg a jugoszláv irányba a szegedi, pécsi és a szombathelyi alakulatok tevékenységét tervezték.

A kialakított hét katonai körleten belül is megfigyelhető volt azonban bizonyos erőeltolódás. A katonai vezetés ugyanis különös figyelmet szentelt az északi résznek. Főleg azt vették figyelembe, hogy az ország iparának döntő része Budapesten koncentrálódik, a főváros pedig nagyon közel, 35–40 km-re fekszik a csehszlovák határtól. A további legjelentősebb ipartelepek és bányavidékek szintén az ország északi határa mentén helyezkednek el, így ezek védelme prioritást kellett, hogy élvezzen. A vezérkart folyamatosan foglalkoztatta egy Csehszlovákia elleni fellépés lehetősége is, amit egy esetleges gazdasági összeomlás, illetve nemzetiiségi forrongás támasztott volna alá. Valószínűleg ezekkel a tényekkel magyarázható, hogy a gyorsan mozgó lovasságot, a kerékpáros zászlóaljakat és a tüzérség zömét az északon elhelyezkedő körletekben (Budapest, Miskolc, Debrecen) helyezték el.²

¹ Tóth Sándor százados: *A Horthy-hadsereg szervezete (1920–1944)* I. rész. Hadtörténeti Közlemények, 71. évf. (1958) 1–2. 52.

² Csima János: *A Horthy-hadsereg diszlokációja 1920–1941 között*. Hadtörténelmi Közlemények, 84. évf. (1971) 3. 531–532.

A hadsereg fejlesztése a trianoni határozványok megismerése (1920. június 4.) és ratifikálása (1920. november 15.) után új mederbe került. A diktátum figyelembevételével kellett az újjáalakuló honvédséget kialakítani és megszervezni.

Komoly gondot jelentett a tiszti állomány létszámkeretének kialakítása. A katonai határozványok ugyanis összesen 1750 tisztt, illetve katonai növendéket engedélyeztek, azonban a tiszti létszám ennek legalább a tízszerese volt. Ezek legnagyobb része jólképzett, szakmáját értő katona volt, akiket a katonai vezetés meg akart tartani. A lehetséges nyugdíjazások után, a megmaradt létszám feletti tiszti állományt igyekeztek különböző szerveknél úgymond „elrejtteni”. Így a csendőrségnél csendőriskolák néven körülbelül 50 tisztt tudtak elhelyezni. A megalakuló vámőrség is lehetőséget biztosított több tisztt elhelyezésére. A pénzügyminisztérium felügyeletével működő szervezetet a hadsereg kiegészítő részeként hozták létre, és a meglévő hét katonai körlet mellé rendelve, hét szakaszra osztva szervezték meg. Összlétszáma 5900 fő volt, így újabb tisztek, körülbelül 800 fő jutott biztos „rejtett” álláshoz. A rendőrség állományába közel 70 tisztt és több mint 500 fő legénységet helyeztek el. A folyamőrségnél a megengedett létszám 3420 fő volt, de összesen csak 100 tisztt és 1200 főnyi legénység jelentette a feltöltöttséget. Ide szintén komolynak mondható tiszti és legénységi állományt lehetett elhelyezni. Szótt kell még ejteni a Légügyi Hivatalról, ahol a négy repülő- posta kirendeltség adta négy repülő század alapját.³

A haderőn kívül is igyekeztek minél szélesebb körben növelni a kiképzettek létszámát. Az első ilyen kezdeményezés volt a MOVE (Magyar Országos Véderő Egylet) keretein belül létrehozott lövészegyletek rendszere. A szakmai munkát itt is hivatásos tisztek vezették. Az ifjúság képzését is komoly feladatnak tekintették, ezért hozták létre az ún. levante intézményt, amelynek vezető szervei 1923-ban álltak föl. A képzés élén az Országos Testnevelési Tanács III. szakosztálya állt. A szakmai munkáért a katonai kerületenként alkalmazott testnevelési felügyelő, illetve a megyei és járási testnevelési vezetők feleltek. Ezek mind „bújtatott” tisztek voltak, míg a levanteoktatók tartalékos tisztek, illetve altisztek. Az ifjúság az első időszakban kivonta magát ebből a képzési formából, de rövid időn belül már aktív élet folyt a levante intézményen belül.

Az első időszak lényegében az előírt hadrend felállításával és működtetéséhez szükséges feltételek megteremtésével telt el. A SZEB jelenléte nem tette lehetővé, hogy a szigorításokon lazítani lehessen. Olyan jól sikerült a békefeltételeket diktáló nagyhatalmak közreműködése, hogy 1927-re még az engedélyezett létszámkereteket sem tudták kitölteni.

A békeszerződés katonai rendelkezései nem érintették azt a kérdést, hogy a hadsereg milyen egységekből álljon, így ennek eldöntése jelentette az első problémát. Lényeges és ehhez kapcsolódó kérdésként merült még fel az egyes fegyvernemek optimális arányának megállapítása is. A lehetőségek közül végül a vegyesdandárt fogadták el mint magasabb köteleket két lényeges meghatározó ok miatt. Először is, ez a kötelek biztosította több fegyvernem együttes jelenlétét. Másodszor, lehetőséget nyújtott ezen fegyvernemek folyamatos, és egyben rejtett fejlesztéséhez is.

Egy vegyesdandár a következő szervezeti elemekből állt: két gyalogezred, egy kerékpáros zászlóalj, egy lovasszázad, egy tüzérsztály, egy aknavető század, egy híradó század, egy vonatosztág és egy autóosztág.

A gyalogezredek a „gyalogági parancsnok”, míg a tüzérség a „tüzérségi parancsnok” útján tartozott a dandár alárendeltségébe. A gyalogezredek a közvetlen alakulatok nélkül három gyalogzászlóaljra, a zászlóaljak három puskás és egy géppuskás századra tagozódtak. A puskás századok szervezetében három puskás és egy géppuskás szakasz, míg a gép-

³ Horváth Csaba: *A hazáért – mindhalálig*. Budapest, 1999. 21.

puskás századéba kettő géppuskás szakasz, egy árkász osztag és egy távbeszélő járőr tartozott. A kerékpáros zászlóaljok két kerékpáros puskás századból és egy kerékpáros géppuskás századból álltak. A tüzérosztagok szervezetébe 4-4 löveggel, egy 7,5 cm-es hegyi ágyús, egy 8 cm-es tábori ágyús és egy 10 cm-es tábori tarackos üteg tartozott. Összességében egy vegyesdandár 3053 puskával, 68 géppuskával, 10 aknavetővel és 12 löveggel bírt.⁴

A vegyesdandárok mellett köteléken kívül négy huszárezred szerepelt a hadrendben egyenként két-két lovasosztállyal. Minden osztályban egy lovas karabélyos és egy lovas géppuskás század kapott helyet. Ezen kívül tüzér és utász alakulatok szerepeltek még köteléken kívül. Az alakulatok számozása ekkor a következő képen nézett ki: „A vegyes-dandárokat 1-től 7-ig folytatólagosan számozták, és a területileg illetékes körlet, később kerületi parancsnokság székhelye után nevezték el (körleteként tehát egy vegyesdandárt helyeztek el). A gyalogezredek 1-től 14-ig terjedő számokat kaptak. A gyalogezredek zászlóaljait I-től III-ig, a puskás századokat 1-től 9-ig számozták, a géppuskás századok pedig a zászlóaljok római számát viselték. Minden más, a vegyesdandár kötelékbe szervezett alakulat a dandár számát kapta.”⁵

Az engedélyezett haderő egyértelműen csak belső karhatalmi feladatokra és a határok ellenőrzésére volt alkalmas, így igyekeztek egy rejtett hadrendet kialakítani, amelyet, bár ez a tiltások egyértelmű megszegése volt, szükség esetén mozgósítással akartak alkalmazni. Az engedélyezett hadrenddel párhuzamosan tehát kialakítottak és életbe léptettek egy felriasztott (Fr.) hadrendet is, ami végeredményben egy háborús hadrend volt, és három hadtestparancsnokság felállítását irányozta elő. A fővezérséget egy esetleges háború esetén a honvédelmi miniszterből, a hadsereg-főparancsnokából, a HM VI. csoport főnökéből (VKF) és a legfelső hadúról (Horthy) tervezték megalakítani, amelynek egyértelmű feladata lett volna a hadműveletek vezetése.⁶

A huszas évek közepén a honvédség felső vezetését tréfásan az ún. „szentháromság” látta el: a honvédelmi miniszter, a honvédség főparancsnoka és a honvéd vezérkar főnöke (HM. VI. csoportfőnök). Ez a vezetési struktúra magában hordozta, hogy a három „önálló” vezetési szint több kérdésben ne értsen egyet, továbbá, hogy állandó vitás kérdések maradjanak a felszínen. Az ügykörök pontosítását nem lehetett egyszerűen megoldani. Elvileg a honvédelmi miniszter felelt az anyagi szükségletek kielégítéséért, a katonai közigazgatás működtetéséért, és ő viselte a politikai felelősséget is. A honvédség főparancsnoka mint a legmagasabb honvédségi előjáró irányította és felügyelte a kiképzést, elbírált a magasabb parancsnokok alkalmasságát, és mint a legmagasabb fegyelmi hatóság szerepelt. A vezérkar főnöke az ország határainak megvédéséért felelt. Felelt az erre vonatkozó és egy esetleges, bekövetkező háború terveinek előkészítéséért. Egy személyben döntött a csapatok alkalmazásával kapcsolatban, vezette a vezérkari tisztek képzését, beosztásba helyezését, előmenetelét. Összesítve tehát, a háborús vezetés feladatait kellett megoldania a másik két vezetővel szemben, akik a béke vezetéséért feleltek. Személyileg nem voltak egymásnak alárendelve, hanem mellérendelt viszonyban működtek, fölöttük a legfelsőbb hadúr, Horthy állt.⁷

A vezérkar szerepe azonban még a béke időszakban is meghatározó volt. Vezérkari tisztek vezették egyes magasabb parancsnokságok törzsszolgálatát, amely három nagy irányt ölelt fel: hadműveletek vezetését, pontos helyzetnyilvántartást és az anyagi szolgáltatást. A vezérkari főnök fogta össze az említett területeket, és mint a parancsnok első munkatársa formálta az elhatározást, a kivitelezést és a végrehajtást. A trianoni békeszerződés miatt a vezérkari tiszteket átkeresztelték „vezérkari szolgálatot” teljesítő tisztekre, így próbálták

⁴ Tóth: *A Horthy-hadsereg szervezete*, 54–56.

⁵ Tóth: *A Horthy-hadsereg szervezete*, 55.

⁶ Dombrády Lóránd–Tóth Sándor: *A magyar királyi honvédség 1919–1945*. Budapest, 1987. 30.

⁷ Horváth: *A hazáért – mindhalálig*, 27.

igazolni, hogy nincs vezérkari testület. A vezérkari tisztek pótlására létrehozták Budapesten az „1. számú szabályzatismertető tanfolyam” fedőnévvel ellátott képzőhelyet, amely a régi bécsi hadiiskola mintájára szerveződött és működött.

1927. december 20-án és 23-án, majd 1928. április 26-án tartott Koronatanácson határozatot hoztak a Legfelső Honvédelmi Tanács (LHT) felállításáról. Horthy július 28-án már jóvá is hagyta a tanács szervei határozványait. Az LHT-nak mint a legfelsőbb országvédelmi szervnek kellett meghoznia azokat a döntéseket, amelyek országvédelmi szempontból szükségesek voltak. Feladatát az alábbiak szerint konkretizálták: „Az állami élet mindazon hivatalos és nem hivatalos szerveinek működését, melyekre egyrészt a honvédelem korszerű kiépítése, másrészt a háború korszerű és eredményes vezetése szempontjából akár közvetlenül, akár közvetve szükség van; illetve lehet egységes alapon akként előkészíteni és megszerezni, hogy az ország élet-halál harcában a nemzeti erők minden vonatkozásban a teherbírás legvégső határáig használhatók legyenek.”⁸ Az LHT hatáskörébe nem tartoztak az államfő, a honvédelmi miniszter jogkörébe tartozó dolgok, illetve háború esetén a hadműveletek tervezése és végrehajtása. Elnöke a miniszterelnök volt, tagjai a külügy-, a belügy-, a pénzügy- és a tárgyalat témában illetékes miniszter, a honvédelmi miniszter, a honvédség parancsnoka és a vezérkar főnöke.

A kiképzéssel azonban komoly gondok voltak. Hiányzott a fegyverzet és a felszerelés, így a kiképzési feladatokat főleg elméleti síkon lehetett folytatni. Együttműködési gyakorlatok szinte egyáltalán nem voltak, a csapatok a laktanyák közelében hajtották végre a terepfeladatokat. A modern technikai eszközöket (harckocsi, páncélgépkocsi stb.) makettekkel pótolták, a nagyobb alakulatokat kisebb alegységek helyettesítették. A kevés lőszer miatt minimális volt a lögyakorlatok száma. A katona csak a saját fegyverét ismerte, új fegyverekkel egyáltalán nem találkozott. A kiképzési idő nagy részét az alaki foglalkozások tették ki, amelyek egyben a fegyvelmezés eszközei is voltak. A fegyverzet hiánya pedig azt jelentette, hogy bár elméletben mindent szépen, precízen kidolgoztak és begyakoroltak, de a gyakorlati képzéssel nem tudtak előbbre lépni. Ez természetesen azt jelentette, hogy nagy űr támadt az elmélet és a gyakorlat között.

A hadsereg felső vezetése, valamint a csapatok törzsei csak elméletben, térképen gyakoroltak. A harcászati feladatok kidolgozása mellett alkalmazó megbeszélések és hadijátékok biztosították a törzsek felkészülését. Az *alkalmazó megbeszélések* úgynevezett „előoktatást” képeztek a hadijátékokhoz. Céljuk: a szabályzatok határozványainak oktatólagos ismertetése és gyakorlása volt, különösen súlyt helyezve a parancsadás és a végrehajtás pontosságára. A *hadijátékok* az oktatás egy magasabb fokát jelentették. Alapfeltétel volt a szabályzati pontok uralása és helyes alkalmazása. A térképen vagy hadijátékterven megfelelően kiosztott szerepekben (hadseregparancsnok, lovashadosztály parancsnok stb.) gyakoroltatták a parancsnokokat hadművelti-harcászati elhatározás kialakításában, parancsadásban, egy szóval a vezetésben.⁹ A gyakorlatokat nagyban segítették azok a rövid összefoglalók, ábrafüzetek, sorvezetők, kézikönyvek stb., amelyek a lényegyet kiemelve – kevés magyarázattal – biztosították a gyors helyzet tisztázást (helyzetbekerülést), eligazodást.¹⁰

⁸ Horváth: *A hazáért – mindhalálig*, 28.

⁹ Barabás Emil nyá. m. kir. honvéd vezérkari alezredes: *Parancsadás egy hadosztály és egy lovashadosztály erejű csoporton belül Alkalmazó példákon bemutatva II. füzet A harc*. Budapest, 1926. 82–83., 92.

¹⁰ Ábrafüzet – az alapfogalmak, felderítés, biztosítás és elhelyezésről. Szerkesztette és a vázlatokat összeállította Hódy Lóránd nyá. gyal. szds. Budapest, 1929. 14–27. Berger Károly vkszt. alezredes: *A vezetés kézikönyve II. rész. Alkalmazási elvek és parancsadás*. Budapest, 1930. 169–172.

Segítette az elméleti kérdések kidolgozását az 1924-ben kiadott, mindent átfogó jól kidolgozott Harcászati Szabályzat is. Ennek előírásai nem ragadtak le a meglévő szervezeti és technikai lehetőségeknél, hanem több tekintetben már előre is mutattak.

Egy esetleges mozgósításkor életbelépő „Fr.” hadrend alapján a vegyesdandároknak fel kellett állítaniuk egy harmadik ezredet, és automatikusan hadosztállyá alakultak át, ezzel párhuzamosan a tüzérezredek ikreződtek. A lovas erőket kiegészítésük után hadosztállyá vonták volna össze, míg a közvetlenül a Fővezérséghez tartozókat mozgósítással kívánták kiegészíteni. Így ez a „Fr.” hadrend összesen 247 000 fő kivonulóval és 179 000 fő tartalékkal számolt. Itt azonban egyértelműen csak a kerettel számolhattak, hiszen bármilyen veszélyes helyzet kialakulása esetén sem tudták volna a felállított csapatokat fegyverrel és felszereléssel ellátni.¹¹

1927. december 20–23. között folytatólagos koronatanácsi ülésen már foglalkoztak az új helyzet adta lehetőségekkel és a hadsereg gyors átszervezésének, megerősítésének problémájával. Ennek eredményeként a Koronatanács határozata alapján a hadsereg hároméves fejlesztési tervéről döntöttek, amit 1928–1930 között kellett végrehajtani. Ez tartalmazta a korszerű békehadrend kialakítását, a fegyvernemek közötti helyes arányok megteremtését, továbbá a hiányzó fegyvernemek gyors felállítását. Úgy remélték, hogy ez az intenzív fejlesztés képes a legégetőbb gondok megoldására, és a kisanant állandó mozgólódásának is gátat vet.

A végrehajtás módjaként a már meglévő alakulatok feltöltését, illetve új alakulatok felállítását tervezték. Ehhez a rendőrség és a csendőrség kötelékéből közel 9000 főt adtak át (adtak vissza), és a belügyi tárca költségvetéséből 34,5 millió pengőt csoportosítottak át a hadsereg számára. Elhatározták továbbá, hogy a szervezeti változásokat minden év október elején léptetik életbe.¹²

A fejlesztés harmadik ütemének végére az elérendő létszámot 62 500 főben határozták meg. 1930. október 1-jén aztán értékelték a fejlesztés eredményét. Ennek alapján a honvédség tényleges létszáma a rejtett alakulatokkal, továbbá a katonai tanintézetek 1466 hallgatójával együtt – elmaradva a tervezettől – 57 648 fő volt.¹³

A revíziós politikai célok alapján és nyugati katonai teoretikusok elgondolásait tanulmányozva 1930-ban Werth Henrik tábornok, a hadiakadémia parancsnoka, majd később vezérkari főnök fejtette ki véleményét a jövő háborújáról. Véleménye szerint az új hadseregnek elegendő ütőerővel kell rendelkeznie ahhoz, hogy szükség esetén két irányba is gyors és eredményes csapást tudjon mérni, teljesítve ezzel a politikai célokat. Ezt a hadsereget a kor színvonalának fegyverzetével kell ellátni és támadó feladatok végrehajtására kell kiképezni, felkészíteni. Szerinte: „a békediktátumok teremtette feszültség békés úton meg nem oldható, hanem rég nem tapasztalt, brutális jellegű háborúhoz fog vezetni. Ez a háború a benne résztvevő országok összes energiáit igénybe vevő totális harc lesz, s nem lesznek olyan osztályok, amelyek nem vesznek benne részt. Az új fegyverek nagy hatóképessége következtében a háborút messze az ország belsejébe is kiterjesztik.”¹⁴

Összességében azonban a Werth által elképzelt kis létszámú, ám jól felszerelt, a kor színvonalán álló magyar haderő minden realitást nélkülözött, és csak elképzelés maradt. Az elmélet és a gyakorlat közti hatalmas szakadékot soha nem tudták áthidalni.

¹¹ Dombrády-Tóth: *A magyar királyi honvédség 1919–1945*, 62.

¹² Tóth: *A Horthy-hadsereg szervezete*, 60.

¹³ Dombrády-Tóth: *A magyar királyi honvédség 1919–1945*, 59.

¹⁴ Idézi: *Magyarország hadtörténete II. kötet*. Főszerkesztő: Liptai Ervin. Budapest, 1985. 281.

A magyar politika azonban hamar felismerte, hogy revíziós elgondolásait egyedül nem tudja megvalósítani. Ezért szövetségesre, szövetségesekre lesz szüksége. Úgy tűnt, az 1927-es magyar-olasz barátsági szerződés megoldhatja ezt a problémát, sőt feltételezhető volt, hogy az 1934-es „római paktum” (magyar-olasz-osztrák szerződés) még szélesebb kereteket jelenthet a célok megvalósítása érdekében. A katonák számára azonban egyértelműen Németország jelentette a megalkuvás nélküli revíziós politika letéteményesét. A harmincas évek elejétől a magyar – német katonai kapcsolatok kerültek előtérbe, lassan visszaszorítva az olasz irányt.

A magyar gazdaságban 1935-től 1937 őszéig bizonyos fellendülés volt érezhető. 1937 végétől azonban ismét depressziós jelek mutatkoztak egy kiemelten fontos stratégiai ágban, a könnyűiparban. A termelés 15–20%-kal esett vissza. Ettől függetlenül az 1936–1937-es évet a pénzügyi egyensúly éveként lehetett értékelni, hiszen a nemzeti jövedelem 10,7%-kal nőtt. Ennek eredményeként lehetőség kínálkozott egy régóta húzódó és tervezett katonai program elindítására. Ennek egyik legfőbb szorgalmazója Rátz Jenő altábornagy a vezérkar főnöke volt (1936. szeptember 5–1938. május 14. között), aki már 1936-ban, az európai fegyverkezés ütemét vizsgálva arra a magállapításra jutott, hogy 1940 körül háború lesz, és ebből Magyarország területi elhelyezkedése miatt eleve nem tud kimaradni. A revíziós célokat figyelembe véve pedig Magyarországnak Németország mellett kell részt vennie ebben a lehetséges konfliktusban, hiszen csak tőle várhat érdemi segítséget a vitatott területek visszaszerzéséhez. A vezérkar németbarátsága, illetve elkötelezettsége ekkor már nem volt kérdéses.

Az országgyűlés pénzügyi bizottsága, továbbá Reményi-Schneller Lajos pénzügyminiszter előzetesen maga is óvatosan fogalmazott a katonai fejlesztés pénzügyi megvalósításáról. Róder Vilmos honvédelmi miniszter (1936. október 12–1938. május 13.) ismertette a Huba hadrend tervét. Ennek értelmében a honvédségnek 1942-ben: 25 könnyű gyalog hadosztályból, 1 lovas hadosztályból, 2 páncélos hadosztályból, 1 hegyi dandárból, 1 határvadász dandárból, 1 folyam dandárból, 2 repülő dandárból (28 harci és 10 felderítő század) kellett volna állnia.

A hadrend az egyvonalas felriasztás alapján épült fel, és az ország egyszeri maximális erő kifejtését vette alapul mind az emberanyag kihasználása, mind pedig anyagi vonatkozásban. A hadihadrend végcélként egy 107 000 fős békelétszámú, 3 hadseregbe és 7 hadtestre tagozódó, 21 hadosztályból, 2 gyors- és 2 lovas dandárból, 1 repülő hadosztályból, 3 hadosztály erejű határbiztosító erőből és a vezérkar közvetlenekből álló erő szerepelt.

A Huba hadrend a maga nemében nem volt újdonság. A Koronatanács már 1932. október 24-én elfogadta az ún. Előd III. hadsereg fejlesztési programot, amely alapvetően megegyezett a Hubával, de a megvalósítás háttere ekkor még hiányzott.

1935. június 14-én a Koronatanács – miután megállapította a 7 hadosztályból álló hadihadrend (alapját a hét vegyesdandár adta volna) megvalósításának befejezését – a haderő megkésztetését tűzte ki célul, a hadosztályszervezet átmeneti felhagyása mellett. Ezt úgy képzelték, hogy a kivonuló haderőt 7 hadtestbe, hadtestenként 3–3 dandárba szervezik. A dandárok szervezetébe 6 zászlóalj, 1 lovasszázad és 6 üteg tartozott volna. Ezt az önálló dandár szervezetet csak ideiglenesnek tekintették. Addig tervezték fenntartását, amíg a továbbfejlesztés során a dandárokat hadosztályokká tudták volna kiépíteni.

1938. március 5-én Darányi Kálmán hivatalosan is ismertette az egymilliárd pengős hadfelszerelési programot Győrben, amely így „győri program”-ként vált ismertté. Ebből 600 milliót közvetlenül a hadsereg, 400 milliót az ország közvetlen védelmére terveztek felhasználni. A program változatlan formában az 1938. évi XX. törvénycikkben jelent meg június 2-án.

A katonai megrendelések mindenestre jótékony hatással voltak a munkanélküliségre, az életviszonyok folyamatos romlására. Az ipari termelés 1939 nyarán már 22%-kal meghaladta az előző évit.

A Honvédelmi Minisztériumon belül történt átszervezés alapján március 15-ével a magyar királyi honvéd vezérkar főnöke irodáinak (a HM VI. csoport osztályainak) elnevezését az eddigi HM VI-2-ről, hivatalosan is Vkf-re változtatták. Ettől kezdve a vezérkar ismét eredeti (Trianon előtti) elnevezéssel szerepelt.¹⁵

1938. november 2-án a revíziós politika első sikereként aláírták az „első bécsi” döntést, amelynek eredményeként felvidéki területek térhettek vissza az anyaországhoz. Magyarország 11 925 km²-rel és közel 1 millió lakossal gyarapodott, ennek 86,5%-a volt magyar nemzetiségű. Visszakerült az országhoz Kassa, Rozsnyó, Ungvár, Munkács, Beregszász, Rimaszombat, Érsekújvár, Komárom, Léva és Losonc mint fontosabb városok. A Kárpát-alját azonban kettévágták, Pozsony és Nyitra nem került vissza az országhoz, ami nagy felháborodás váltott ki, különösen Pozsony kérdése.

A hadsereg szempontjából fontos előrelépés volt, hogy 1938 őszére megtörtént a hadtest szervezetre való áttérés (a vegyesdandárokat hadtestekké keresztelték át), továbbá a visszacsatolt Kassán létrehozhatták, illetve megalakíthatták a VIII. hadtestet. A fővezérség közvetlen alakulatai pedig nyílt – 101-gyel kezdődő – számozást kaptak.

Még ebben az évben elkészült az új Harcászati Szabályzat is, amely ugyan egy évvel később lépett érvénybe, de tartalmában már a modern hadseregekre jellemző elveket tudott felmutatni. A március 11-én elfogadott honvédelmi törvény (1939:II. tc.) pedig egyértelműen jelezte, hogy egy modern hadsereg építését kezdték meg a megfelelő jogi háttér kialakításával. (Valószínűleg kicsit későn!)

1939. március 15-én, Csehszlovákia szétesése után a békés területgyarapítások következő állomásaként a Magyar Királyi Honvédség megszállta a Kárpátalját. A Kárpátalja Magyarországhoz való visszatérével összességében 12 171 km² csatoltak vissza, és 436 000 lakos került vissza az anyaországhoz.

Az új területek visszacsatolásával felmerült annak az igénye, hogy olyan hegyes terepen folytatott harctevékenységre alkalmas alakulatot kell felállítani, amely képes a különleges feladatok megoldására. Így az 1939-ben folytatódó hadseregfejlesztés eredményeként a VIII. hadtest alárendeltségében október 1-jével felállították az 1. hegyi dandár („m. kir. Kárpátaljai 1. honv. hegyi dandár”). Állományába került a kassai, a sátoraljaújhelyi és az ipolysági határvadász zászlóaljból megalakult három hegyi zászlóalj, a fenti határvadász zászlóaljak páncéltörő ágyús szakaszaiból alakult hegyi dandár páncéltörő ágyús század, a huszti határvadász zászlóalj kerékpáros századból alakult hegyi dandár motorkerékpáros szakasz és a 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalja által felállított hegyi dandár páncélgépkocsi szakasz. Ide szerveztek még egy híradó- és egy utászszázadot, valamint egy vonatcsoportot.¹⁶

Októberben felállították a hadsereg-parancsnokságokat, és ezzel párhuzamosan Szolnokon felállították a gyorshadtest parancsnokságot is, amely így a gépkocsizó és lovasdandárok közvetlen előjáró parancsnoksága lett. Ezek szerint a következő szervezeti forma lépett életbe:

1. hadsereg (Szolnok) – V., VI., VIII. hadtest és a gyorshadtest,
2. hadsereg (Budapest) – I., II., és VII. hadtest,
3. hadsereg (Pécs) – III. és IV. hadtest.¹⁷

¹⁵ Hadtörténeti Levéltár (HL) Vezérkarfőnökség (Vkf.) 1938. Eln. 1. o. 2210. A HM átszervezése

¹⁶ HL Vkf 1939. eln. 1. o./4061. számhoz 1. sz. betétív

¹⁷ HL Vkf. 1939. eln. 1. o. 4084. Csapatok újjászervezése 2. sz. melléklet

Konfliktus Romániával

1940 tavaszától a Honvéd Vezérkar, szem előtt tartva a revíziós elgondolásokat, a román irányt kezdte erőteljesen vizsgálni. A politika azonban, Teleki Pál miniszterelnökkel az élen, teljesen elutasított minden katonai lépést a szomszédal szemben, és továbbra is a békés, tárgyalásos megegyezést tartották szem előtt. Ezért tehát nem volt véletlen, hogy egyre komolyabb ellentét alakult ki a katonák és a civil politikusok között, amely már a hangos szópárbajoktól sem volt mentes. Teleki miniszterelnök már többször is Horthyhoz fordult, hogy tartsa vissza a katonákat: „hass oda, hogy a katonák ne politizáljanak!”¹⁸

A közvélemény azonban ekkor már a katonák (vezérkar) pártján állt, hiszen az erdélyi területek revíziója már húsz éve húzódott, és a politikusok, illetve azok elgondolásai iránti bizalom napról-napra érezhetően gyengült. A vezérkar, kihasználva a támogatás folyamatos erősödését, nap mint nap sürgette a fellépést Románia ellen. A német fegyverzeti anyagok mellett ugyanis a románok nagy számban szereztek be angol, francia és olasz fegyvereket is. A francia tervek alapján készült „Károly” erődvonala pedig 1940 elején már több mint 320 vasbeton erődöt számlált, és alkalmas volt egy esetleges román támadás szárnybiztosítására is.

A németek nyugat-európai hadjáratának kezdetekor (1940. május 10.) Románia hadi- létszámra emelte Erdélyben állomásozó csapatait.

Ennek ellenlépéseként Magyarország májusban mozgósította a II. és VIII., valamint a gyorshadtestet. Rövid idő múlva a III. és IV. hadtestet is mozgósították, bár a gyorshadtest kivételével a csapatok egyelőre a helyőrségeikben maradtak. A tisztikar német elkötelezettségét a gyors francia kapituláció tovább erősítette, és biztosak voltak abban, hogy német támogatásra számíthatnak Románia ellen.

Júniusban aztán kitűnő alkalom kínálkozott az erdélyi területek visszaszerzésére. A Szovjetunió önvédelme érdekében – mivel a keleti terjeszkedés során a németek elérték a szovjet határt – június 26-án jegyzékben szólította fel Romániát, hogy az Októberi Forradalom után Romániához csatolt bukovinai és besszarábiai, ukrán lakta területeket adja vissza! Egyben jelezték a magyar kormánynak, hogy egy esetleges együttes fellépés a románokkal szemben biztosíthatná a magyar területi igények realizálását is. Az együttműködési készség bizonyítására a szovjetek ünnepélyes keretek között visszaszolgáltatták az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc lobogóit is. A magyar kormány azonban mereven elzárkózott az együttes fellépés lehetőségétől. Diplomáciai hadjáratot indított viszont azzal az ürüggyel, hogy Románia Magyarország felé nem tett a szovjetekhez hasonló gesztust. (Románia rövid idő alatt visszaszolgáltatta a szovjeteknek a kért területeket.) Románia ugyanis mereven elzárkózott a magyar területi igények teljesítése elől. A politikai és katonai vezetés azonban ekkor már nem visszakozerhatott, hiszen a közvélemény erőteljesen követelte, hogy rövid időn belül oldják meg az erdélyi kérdést. Csáky külügyminiszter július 27-én közölte a német külügyminiszterrel, hogy Magyarország katonai akció végrehajtását fontolgatja Románia ellen. Egyben közölte, hogy német jóváahagyás esetén Magyarország újabb belső gazdasági megszorításokkal tovább tudja fokozni a németországi gabonaszállításokat, továbbá ígéretet tett a magyar vasutak háború alatti szabad német használatára is. A magyar kormány közben erőteljes lépéseket tett a katonai akció előkészítésére. Július 2-án teljes mozgósítást rendelt el, és utasítást adott a román határra való felvonulásra.

Németország nem nézte jó szemmel a magyar készülődést. Igaz, Románia tengelyhatalmakhoz való csatlakozása megszüntette az esetleges angol beavatkozás veszélyét a térségben, a két „szövetséges” háborúját azonban el kellett kerülni. Ribbentrop ezért Csáky kül-

¹⁸ Dombrády–Tóth: *A magyar királyi honvédség 1919–1945*, 149.

ügyminiszeren keresztül figyelmeztette a magyar kormányt, hogy egy katonai akció következtében esetlegesen kialakuló Balkán-háború a német elgondolásokkal teljesen ellentétes, így Magyarország semmilyen katonai támogatásra nem számíthat. Amennyiben viszont Magyarország nem nyúl erőszakos eszközökhöz, egy későbbi időpontban támogatják a magyar területi igényeket. Július 10-én aztán Teleki és Csáky müncheni útjának is csak az lett az eredménye, hogy a tengely a két felet tárgyalóasztalhoz ültette.

Augusztus 16-án kezdődtek meg Turnu-Severinben (Sörényvár) a tárgyalások, de amint az várható volt, lényeges eredményt nem hoztak. Magyarország visszautasította a román javaslatot, amely keskeny határsáv-átadást és lakosságcserét tartalmazott, így 24-én a tárgyalások megszakadtak.

Közben a két fél semmit nem bízott a véletlenre. Augusztus 22-én Magyarország a mozgósítás fokozását rendelte el, míg Románia 23-án elvben megállapodott Bulgáriával Dobrudzsa egy részének átadásáról, hogy így a bolgár határon felszabadult román haderőt is a magyarok ellen tudja felvonultatni. Az események hatására Magyarország teljes haderejét mozgósította, és körülbelül 550 000 főt vonultatott fel a határon, ami azt jelentette, hogy a hátszágban szinte semmilyen katonai erő nem maradt.

A magyar csapatok a vezérkar irányelveit augusztus 23-án kapták meg, és felkészültek a támadásra.

Az Irányelveket függelékben közöljük:

A MAGYAR TÁMADÁS TERVE

Ennek alapján az 1. hadsereg – parancsnoka Nagy Vilmos vezérezredes, alárendeltségében az I., II., IV., VI., hadtest és a gyorshadtest – feladata az volt, hogy Nagykároly és a Szamos között előretörve, Szinérváraljánál törje át a román erődvonalat, és a kialakított résben alkalmazza a gyorshadtestet a siker kifejlesztésére, illetve üldözési feladattal. Továbbá, együttműködve a 3. hadsereggel, verje meg a Szilágyságban felvonult román erőket, és érje el Kolozsvár, Dés területét.

Az 1. hadsereg hadműveleteit a Máramaroszigetnél Nagybánya, Dés irányában támadó 3. hadseregnek – VII., VIII. hadtest és 1 lovasdandár – kell támogatnia Gorondy-Novák Elemér parancsnoksága alatt. A rendkívül nehéz terepviszonyokat is leküzdve, a Dés–Beszterce vonalat mielőbb elérve az 1. hadsereggel szemben harcoló román erők jobbszárnyát kellett megtámadnia és az 1. hadsereggel együttműködni.

A 2. hadsereg – parancsnoka Jány Gusztáv altábornagy, alárendeltségében az V. és a VII. hadtest – biztosítási feladatot kapott a Maros vonalon. A VII. hadtestnek azonban az volt a fő feladata, hogy az erődvonalat délről kerülje meg, és foglalja el Nagyváradot.

A csapatok augusztus 27-én elfoglalták a megindulási körleteket, átjárókat nyitottak a határon telepített román aknamezőkön, és felkészültek a másnapi támadásra. Visszaemlékezésében Nagy Vilmos a felkészüléssel kapcsolatban a következőket írta: „Sóstón minden előkészületet megtettünk a románok elleni hadműveletekre. Végigszemléltem a határt, és

mérlegeltem a támadási lehetőségeket. Vezérkari tisztjeimmel a határnak minden olyan pontját felkerestük, amely jó áttekintést nyújtott. Megbeszéltük a támadás lehetőségeit. Eközben kaptam meg a parancsot, hogy az 1. hadsereg legyen készen, hogy a támadást augusztus 28-án megkezdhessük, ha a románok a magyar kormány feltételeit nem fogadják el, és nem hajlandók visszaadni és kiüríteni az általunk követelt területeket.

Összehívtam Sóstóra hadtestparancsnokaimat: Schweitzer István tábornokot, a II., Declava Zoltán tábornokot, az I., Horváth László altábornagyot, a IV. és Bajnóczy József altábornagyot, a VI. hadtest parancsnokát.

Megadtam azokat az irányelveket, melyek szerint a hadműveletek irányítása és a támadás végrehajtása során el kell járni. Kitűztem és meghatároztam az egyes hadtestek által elérendő célokat és végrehajtandó feladatokat.”¹⁹

A hadsereg tehát megkapta a támadási parancsot. Még ekkor is csak a politikai és katonai vezetők szűk köre volt tisztában a tényleges erőviszonyokkal, a várható veszteségekkel. A propaganda által félrevezetett, feltűzött hadsereg és a közvélemény abban a tudatban élt, hogy a magyar csapatok támadása nyomán összeomlik majd a rosszul felszerelt, alacsony harci morálú román hadsereg, s a magyar csapatokra diadalút vár. Súlyos hiba volt, hogy a katonák között általánossá vált a szembenálló román csapatok lebecsülése, a magyar harci erények magasabbrendűségének hangoztatása. Ez harc esetén megbosszulta volna magát, a csalódás a magyar harci morálra hatott volna vissza. Sajnálatos, hogy nem ismerjük a vezénylő magyar tábornokok véleményét a hadműveletek esélyeiről. Maga Nagy Vilmos, a döntő támadóerőt képviselő 1. hadsereg parancsnoka sem tér ki visszaemlékezésében az általa nyilván jól ismert hadi helyzetre s az ebből következő kilátásokra a magyar támadás bekövetkezte esetén.

A vezérkar által kiadott hadművelati intézkedés az elérendő célokat természetesen a magyar csapatok tervszerű és győzelmes előrenyomulását feltételezve határozta meg. Nem vette figyelembe a románok erejét, védelmi tervét, ami legalábbis megkérdőjelezte a magyar hadműveletek tervszerű lefolyását. A magyar hadművelati elképzelések helyesek voltak ugyan, de a rendelkezésre álló erővel megvalósíthatatlanok. Ha az 1. hadseregnek – összesen 24 ezred, kiegészítve a gyorsdandár 2 lovasezredével, 2 gépkocsizó-zászlóaljával, gyöngye páncélos erejével – sikerült volna a mintegy 50 km széles arcvonalon benyomulnia a román védelem mélységébe s az erődövet áttörni, az ott felvonult, túlerőben lévő román erőket megverni aligha lett volna képes. Ezen a 3. hadsereg időközben komoly veszteségeket szenvedő erőinek esetleges beérkezése sem sokat változtatott volna. Az elakadt támadás kiváltotta volna a román csapatok ellentámadását. A délen levő 2. magyar hadsereg – III. és V. hadtest – feladata az volt, hogy az ellenséges túlerő ellen halogató harcokat vívjon, és akadályozza meg az ellenség térnyerését. Később – értelemszerűen az 1. hadsereg feltételezett térnyerésével egy időben – déli szárnyával menjen át ellentámadásba, foglalja el Nagyváradot, s kerülje meg délről a román erődvonalat. A szemben álló román erők nagyságát ismerve, a 2. hadsereg aligha lehetett volna képes ellentámadásra, sikernek könyvelhette volna el, ha Békéscsaba–Gyula körzetében sikerül a román támadást megállítania.

Az I. hadseregnek csak a harmadik harci napon kellett volna megkísérelnie a Szamos völgye román erődvonalának áttörését. Ez tűnik ki a támogató légierőnek adott utasításból is. Ekkor kellett volna ugyanis a támogató repülődandárnak az áttörésben közreműködnie.

A csapatoknak augusztus 26-áról 27-ére virradó éjjel kellett a támadáshoz felfejlődniük, elfoglalniuk a kijelölt megindulási körleteket, hogy 28-án hajnalban a vezérkar főnöke parancsára a támadó hadműveleteket a határ egész hosszában megkezdhessék.

¹⁹ Nagybacsoni Nagy Vilmos: *Végzetes esztendőök*. Budapest, 1986. 50.

A román hadsereg is folyamatosan erősítette erdélyi csapatait. Augusztus 25-én a felderítési adatok alapján: 16 gyalog hadosztály, 2,5 lovas hadosztály, 3 hegyi, 1 gépkocsizó és 1 erődandár tartózkodott a körzetben.

Ez körülbelül 270 harcokocsi, 350 repülőgépet és 400 000–450 000 fő élőerőt jelentett, továbbá komoly erők állomásoztak még a hátszágban is. Figyelembe kellett venni továbbá a magyar határral párhuzamosan húzódó román erődvonalat is. Ezt az erődvonalat 1937-ben francia és angol támogatással és tanácsadók segítségével kezdték el építeni. Az Európában zajló események azonban felgyorsították az építkezés menetét. Az erődvonal a trianoni határral párhuzamosan körülbelül 300 km hosszan a Tiszától a Marosig, a magyar Erdélyi-Kárpátok, a Bükk hegység, az Érmelléki dombok, a Bihar és Solymosi hegység nyugati lábánál húzódott. Ekkor már körülbelül 320 vasbeton erődből állt, és az erődök a tereptől függően 50–200 méterre voltak egymástól. Fontosabb helyen erődcsomópontokat hoztak létre. Az erődök előtt, mögött és között különféle műszaki akadályok rendszerét alakították ki.²⁰

A ROMÁN CSAPATOK HELYZETE

²⁰ Horváth Csaba: *A második bécsi döntés és katonai jelentősége*. Budapest. 2001. 41–45.

A 2. hadsereg I. b. (hírszerző) osztályának jelentése érdekes képet mutat a román felkészülésről és az esetleges román tervekről:

- „Magyar támadás esetén, amelyet főleg a Szamos kapun át várnak, hadászati ellen-támadást terveznek Budapest általános iránnyal Arad, Nagylak területéről Szentés, Csongrád, Kecskemét irányába. Ennek a lehetőségnek a felismerése román részről valószínűleg az erőviszonyok elemzéséből ered.
- A hírszerzők az egyes alakulatokat ma itt, pár nap múlva attól a helytől 30–40 km-relevő helyen jelentik.
- A magyar határtól az erdélyi hegyek lábáig terjedő területet a románok gazdaságilag kiürítik (kifosztják), a polgári közigazgatást folyamatosan megszüntetik, az állami hivatalok zömét elköltöztetik. Ebből arra lehet következtetni, hogy a románok számolnak Erdély nyugati részének biztos feladásával akár német utasításra, akár önszántukból, a helyzet nyomása alatt.
- A román gyalogezredek páncéelhárító fegyverzete a saját fegyverzetünkkel szemben nyomasztó fölényben van. Nálunk ezredenként 4 db 37 mm-es ágyú van, míg náluk 12 db ilyen löveg van, vagy 10 db 47 mm-es francia löveg.
- Eddigi megállapítások szerint a 2. hadsereg előtt körülbelül 150 db harckocsi van szétszórva a különböző alakulatok között. Ezek francia Renault típusúak. Mindenesre minden tekintetben saját felszerelésünk fölött állnak. Eddig körülbelül 100 db bombázó gép jelenlétét állapítottuk meg a hadsereg arcvonala előtt. A légi fölény már csak saját arcvonalunk előtt is szembeszökő.
- A román–magyar határ és az erődvonal közötti előterepet, valamint a magyar határ és Oláh-Apáti, Nagyszalonta, Arad, Pécske, Nagylak közötti területet újabb tábori erődítési elemekkel (helyenként összefüggő állásokkal) építik be. Ebből a szempontból a lakosságot is teljes mértékben igénybe veszik. A főbb közlekedési vonalakat azoktól pár száz méterre kialakított, harckocsi árkokkal, csapdákkel és harckocsi akadályokkal zárják le.”²¹

²¹ HL 2. hds.p-ság Ein.1. 1940/478. Jelentés

Az elkerülhetetlennek látszó háborút végül a 27-én benyújtott román jegyzék akadályozta meg, amelyben a románok jelezték (valószínűleg német nyomásra), hogy elfogadják egy „döntőbírói” eljárást a kritikus területekkel kapcsolatban. Augusztus 30-ára Bécsbe rendelték a magyar és a román külügyminisztert, továbbá megfigyelői státussal meghívták a magyar miniszterelnököt is.²² 1940. augusztus 30-án a Belvedere-kastély Arany-termében aztán aláírták a „második bécsi döntést”, amely visszajuttatta Magyarországnak Észak-Erdélyt és a Székelyföldet. Ezt a dokumentumot Ribbentrop német, Ciano olasz, Maniulescu román és Csáky István magyar külügyminiszter látta el kézjegyével. A döntés értelmében 43 541 km² területet csatoltak vissza Magyarországhoz, 2,5 millió lakossal. A lakosságnak 58%-a volt magyar, 42%-a pedig román.

Támadás a déli irányba

A Délvidék – mint minden más Trianon előtti magyar terület – visszaszerzése a felső vezetés fő célkitűzései között szerepelt. Magyarország az 1927-ben kötött olasz együttműködési és barátsági szerződés alapján elismerte Olaszország érdekeltségét a Balkánon, és tudomásul vette, hogy a Délvidék revíziója ennek függvénye lehet. A német megjelenés azonban

²² Horváth: *A második bécsi döntés és katonai jelentősége*, 49–50.

megváltoztatta az erővonalakat. Olaszország képtelen volt önállóan érvényesíteni akaratát a térségben, míg Hitler gyors lépésekkel német befolyási övezetet alakított itt ki. Igaz, az olasz és a magyar vezérkar közös tervet dolgozott ki arra az esetre, ha támadó hadműveletekre került volna sor a térségben, de Hitler diplomáciai úton kívánta a tengelyhez kötni Jugoszláviát. Elérte, hogy Olaszország lemondjon támadó szándékáról, Magyarország pedig megneemtámadási és örök barátsági szerződést kössön Jugoszláviával (1940. december 12.).

A német elképzelésekbe azonban hiba csúszott. Igaz, hogy Jugoszlávia 1941. március 27-én aláírta a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás dokumentumát, de már másnap belpolitikai válság robbant ki az országban, és a németbarát kormányt megbuktatták. Hitler azonnal cselekedett, és még aznap utasította a katonai vezetést, hogy a „Marita-tervet” (Görögország megszállása) terjesszék ki Jugoszláviára is. Ebben a tervben szerepet szántak Magyarországnak is. Horthy Miklós a hír hallatán összehívta a Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsot, ahol nagy vita bontakozott ki a részvételről. Amennyiben ugyanis feltétel nélkül eleget tesznek a német kérésnek, úgy számolni lehetett Nagy-Britannia és szövetségesei hadüzenetével, ami egyértelműen a „nyugati kapuk” bezáródását és a németek irányában tett teljes alávetettséget vonta volna maga után. Viszont ha elutasítják, akkor Magyarországot is lerohanhatják (megszállhatják), és így veszélybe kerül mindaz, amit már a revízió terén elértek, illetve elérni akartak. A döntés súlyát talán Teleki miniszterelnök érezte át a legjobban, és figyelmeztette a résztvevőket a nemrég megkötött magyar–jugoszláv szerződés ódiumára, a háborúba történő belépés veszélyeire és a magyar katonai erő megőrzésének szükségességére. Érvei azonban nem hatották meg az újabb revíziót szem előtt tartó Horthyt és a katonai vezetőket. Azt sikerült elérnie csupán, hogy a megfogalmazott válaszüzenet ne döntsön el mindent azonnal.

Az igazi trauma 1941. március 28-án érte a magyar felső vezetést, miután Sztójay Döme nagykövet Berlinből meghozta Hitler üzenetét, amely nagyvonalakban a következőket tartalmazta: a Balkánon új helyzet állt elő, és a fegyveres megoldás már eldöntött tény, amelyben a magyar honvédségnek is szerepet kell vállalni. Magyarország revíziós igényeit teljes mértékben elismeri, de csak addig a határig, amelyet Ő Főméltósága szab meg. Szóba jöhető területek közé sorolta Bácskát, Bánátot, sőt támogatást ígért a magyar kormányzónak oly kedves fiumei kikötő ügyében is. Egyetértést kért abban, hogy a horvátok kapjanak autonómiát, és a német, illetve a magyar katonai vezetők egyeztessék a hadműveleti terveket.

Mivel Hitler azonnali választ kért, Horthy magához rendelte Teleki Pál miniszterelnököt, Bárdossy László külügyminisztert, Bartha Károly honvédelmi minisztert és Werth Henrik vezérkari főnököt. Több órás vita után Sztójay nagykövet a következő tartalmú válasszal utazott vissza Berlinbe: A magyar fél a háromhatalmi szerződésnek megfelelően engedélyezi a német csapatok átvonulását, a repülőterek használatát, de a magyar katonai beavatkozás mértékéről és idejéről a minisztertanács később fog dönteni.

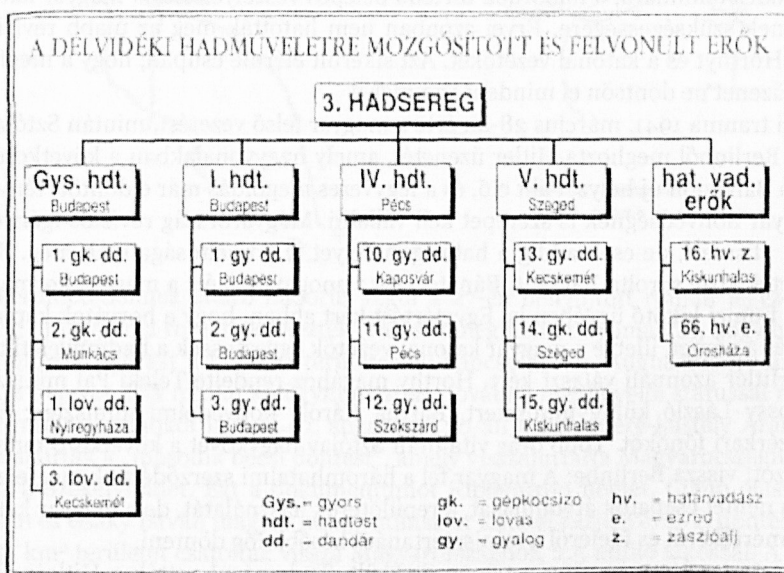
A minisztertanács még ezen a napon összeült. Tudomásul vették a Hitlernek küldött üzenetet, de Teleki véleményét támogatva a fegyveres fellépést csak akkor tartották célszerűnek, amikor a német támadás következtében a jugoszláv hadsereg ellenállása már megtört, a horvátok pedig kiléptek a szövetségből, és kinyilvánították önállóságukat. A beavatkozás esetleges okaként természetesen felmerült a magyar nemzetiséget ért esetleges szerb atrocitások kérdése is. Úgy gondolták, hogy így feloldható az 1940. december 12-én megkötött magyar–jugoszláv örök barátsági szerződés és a Duna–Tisza közén indítandó magyar támadás közötti ellentmondás. E határozatról és a készülő német támadásról Teleki levélben értesítette a jugoszláv és az angol kormányt. Igyekezett meggyőzni őket arról, hogy

a súlyos döntéseket kényszerűségből hozták meg, és a honvédség csupán a magyar kisebbség védelme érdekében fog fellépni.

Londonban azonban nem tolerálták Teleki igyekezetét és álláspontját. Egyértelműen leszögezték: amennyiben Magyarország átengedi területét a német csapatoknak, úgy megszakítják a diplomáciai kapcsolatokat. Ha pedig bármilyen indokkal csatlakoznak a támadáshoz, úgy Magyarország számíthat Nagy-Britannia és szövetségesei hadüzenetére. Teleki Pál miniszterelnök ezt saját politikájának kudarcaként fogta fel, és nem találva más kiutat, 1941. április 3-ára virradó éjjel főbe lőtte magát.

Még javában tartottak a csatlakozásról, illetve annak mikéntjéről folyó politikai csatározások, katonai téren már megtörténtek azok a konkrét intézkedések és lépések, amelyek szinte visszafordíthatatlanná tették az eseményeket, és természetesen visszahatottak a politikai döntésekre is. A német és a magyar vezérkar között már március 28-án megkezdődött a tervek egyeztetése és a tennivalók pontosítása, ami 30-án a Paulus tábornokkal (az OKW megbízottjával) folytatott tárgyalásokkal zárult.

A magyar vezérkar vállalta, hogy repülőtereket bocsát a német légierő rendelkezésére; biztosítja a XLI. és a XLVI. német hadtestek vasúti illetve közúti felvonulását Romániába és a Dunántúlra; aktivizálja a légvédelmi körzeteket, a hozzájuk tartozó figyelő és jelző-őrökkel együtt; lezárja a jugoszláv határt, csapatokkal biztosítja a német erők felvonulását és ütközetbe lépését; mozgósítja a hadműveletbe bevonandó erőket, támadást indít a Duna-Tisza közén, és ezzel fedezi a Belgrád felé előretörő német csapatok szárnyait.²³

A magyar csapatok támadásának időpontja azonban továbbra is nyitott maradt. Werth Henrik április 15-ében határozta meg azt a legkorábbi időpontot, amikor a magyar csapatok elérhetik készenlétüket a jugoszláv határ mentén. Paulus ezt túl késői időpontnak tartotta, és ragaszkodott 12-éhez mint legkésőbbi meginduláshoz. A magyar vezérkar főnöke Horthytól a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács április 1-jei összehívását kérte a mozgósítás azonnali elrendelése céljából. Mivel erre az engedélyt csak április 3-án kapta meg,

²³ Horváth Csaba – Lengyel Ferenc: *A Délvidéki hadművelet 1941. április*. Budapest, 2003. 35.

nyilvánvalóvá vált, hogy a magyar csapatok feltöltéséhez és felvonulásához nem lesz elegendő idő.

A vezérkar április 3-án és 4-én kiadott mozgósítási parancsa vonatkozott a m. kir. 3. hadsereg parancsnokságára, az I., a IV. és az V. gyaloghadtestekre, a gyorshadtestre, a jugoszláv határon szolgálatot teljesítő határvadász alakulatokra, illetve a közvetlenül a Fővezérséghez tartozó egységek közül a folyamerő dandárra, a repülődandárra, a nehéztüzérszázadokra, a légvédelmi tüzérekre, valamint egyéb híradó, műszaki csapatokra és intézetekre. Mozdósították a 19. miskolci gyalogdandárt is azzal a céllal, hogy a Tiszától keletre fedezze és támogassa a főcsoportosítás bal szárnyát.

A terv szerint a csapatoknak huszonnégy óra állt rendelkezésükre a behívók kiküldésére. Így az első tartalékosok beérkezésével 5-étől, illetve 6-ától lehetett számolni. Április 6-án megérkezett Magyarországra a német összekötő törzs, mely igen kellemetlen híreket hozott. Parancsnokuk ugyanis azt közölte a magyar vezérkar illetékeseivel, hogy a 2. német hadsereg már 8-án megindítja támadását a Dunántúlon. (A német támadás más országok területéről már ezen a napon megindult.) Mindez magában hordozta azt a lehetőséget, hogy a 3. hadsereg lekési a támadást, és esetleg nem lesz rá szükség. Ebben az esetben pedig elmaradhat az oly hön várt területek visszacsatolása. Ezért a katonai felső vezetés az amúgy is feszes (8–10 nap) mozgósítási normákat jelentősen csökkentette, 5, illetve 7 napra, holott a csapatok még az eredeti ütemet sem tudták tartani.

A vezérkari tisztek a délvideki hadművelet után megírt tapasztalati jelentései a nem kellő ütemű mozgósítás okaként a következőket jelölték meg: A mozgósítás a feladat megkezdéséhez viszonyítva túl későn lett elrendelve, mivel a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács helytelen személyi összetétele miatt napokig tartó meddő viták alakultak ki, amelyekben a katonai vezetés nem tudott érvényt szerezni akaratának. A váratlan fordulat miatt a rövid idő nem tette lehetővé, hogy az ország lakosságát hangulatilag felkészítsék, bennük még – joggal – a barátsági szerződés szelleme élt, így a mozgósítást sokan egyszerű stílusgyakorlatnak tekintették. A posta nem volt felkészülve a hétvégén és az ünnepnapokon végrehajtandó kikézésítésekre, ezért sok helyen a tartalékosok 24–28 órával később kapták meg a behívókat. A vasúti forgalmat korán csökkentették, és a nyári időszámítás miatt megváltozott menetrendet nem propagálták kellő mértékben. Sok parasztot a halaszthatatlan tavaszi munka, valamint a bevonulás idejére járó alacsony családi pótlék késleltetett, illetve tartott vissza, számtalan családban megélhetési gondok lépnek fel, ha a családfő hosszabb ideig távol van. A különböző polgári szervek nem az ország, hanem saját érdekeiket tekintették elsődlegesnek, amikor kivételezéseket tettek, felmentési kérelmek garadával árasztották el a területi szerveket. Az „M” törzseknel (békében csak kerete volt, amit behívások útján kellett feltölteni) igen alacsony volt a hivatásos tisztek száma, példaként a 3. hadsereg-parancsnokság esetét említették. Mivel azt egy alacsonyabb szervezeti egység (IV. hadtest) állította fel, így a legfontosabb irányító szerv alakult meg utoljára. Ennek kapcsán kifogásolták azt is, hogy a hadtest a legjobban képzett tiszteket megtartotta magának, míg a gyengébbeket átirányították a hadsereg-parancsnoksághoz. A törzs csak 19-én állt össze, a harcálláspont pedig 10-én déltől vált működőképesé. Ez igen késői időpont volt, hiszen a felvonulás már javában tartott, és a csapatoknak már csak egy napjuk volt a támadás megindításáig. A mozgósítás egyik legnagyobb gondjaként említették a gépjárművek, az országos járművek (szekerek) állapotát és bevonulási nehézségeit, elterjedt az a gyakorlat, hogy a kiállításra kötelezett úgynevezett „M” járműveket tartottak fenn. Ezek általában már használhatatlannak voltak, vagy igen komoly javításokra szorulnak. A tulajdonosok akként vélekedtek, hogy amennyiben a hadsereg igényt tart a járművekre, akkor javíttassa meg őket. A területi szervek nem vették komolyan a mozgósítási feladataikat: a nyilvántartások pontatlanok

voltak, a változásokat nem vezették. Hiába lett behívó 200%-ban kiküldve, a hadsereg feltöltöttsége alig érte el a 70%-ot. Ez az arány a járművek vonatkozásában még rosszabb volt. A mozgósítási normákat szinte mindenki túl szűknek tartotta. Ez különösen a gyorshadtestet érintette hátrányosan, mivel esetében nem lehetett alkalmazni a területi elvet. A kevés jármű azt követelte, hogy feltöltéséhez az ország egész területét igénybe vegye. A területi elv sok előnye mellett hibaként rótták fel, hogy a mozgósított területek túlterheltekké váltak, ezekben szinte megállt az élet, míg a többiek alig érintették a mozgósítás következményei.

A korabeli magyar mozgósítási rendszer valóban túl bonyolult és decentralizált volt. Ráadásul a hadsereg vezetése, illetve a körzetparancsnokok nem rendelkeztek olyan hatáskörökkel, amelyek lehetőséget adtak volna a helyzet lényeges javítására. A vezérkari tisztek által megírt tapasztalati jelentések zömükben valóságok voltak, amit később a csapatok állapota és tevékenysége egyértelműen bizonyított. ²⁴

A háború jelei április 6-ától már a magyar–jugoszláv viszonylatban is megmutatkoztak. A jugoszlávok megerősítették a határőr őrsőket, és megszállták az erődöket. Nagy ütemben mozgósították erőiket, megkezdődött a „Potiska” hadosztály ikreződése. Mindenütt lezárták a határt, megszakították a két ország közötti forgalmat, és aknamezőket, akadályokat telepítettek le a közös határ teljes szélességében. A murakeresztúri és a letenyei hidakat felrobbantották, míg a többi fontos műtárgyat aláaknázták.

A magyar csapatok felvonulása nagyon lassan haladt. Túl voltak terhelve a déli vasútvonalak, pedig több alakulat lábon érkezett be a gyülekezési körletébe. Ezt az amúgy is túlszervezett felvonulási tervet maga a vezérkar borította fel kapkodó intézkedések kiadásával, amit a mozgósítási csúszások még tovább bonyolítottak.

Végül április 10-ére a Duna–Tisza közén a következő helyzet alakult ki:

ERŐVISZONYOK 1941. ÁPRILIS 10-ÉN A DUNA–TISZA KÖZÉN

Megnevezés	Magyar	jugoszláv	arány
gyalogezred	20	6	3,3:1
lovasezred	4	3	1,33:1
gépkocsizó, illetve felderítő zászlóalj	8	—	8:0
páncélos-zászlóalj	2	—	2:0
harcokosi-zászlóalj	2	—	2:0
kerékpáros zászlóalj	7 (+2 század)	—	8:0
cródzászlóalj	—	6	0:6
tüzérüteg	129	kb. 80	1,6:1
vadászrepülő század	8	—	8:0
bombázórepülő-század	10	—	10:0
közelfelderítő repülőszázad	5	—	5:0

²⁴ Horváth–Lengyel: *A Délvidéki hadművelet*, 48–49.

Mielőtt a táblázatban szereplő adatokat számszerűen értékelnénk, figyelembe kell venni, hogy ezek – beleértve mind a két fél katonai erőit – csupán előzetes számításokat és nem a valós helyzetet tükröző erőviszonyokat mutatják be. Ugyanis a német támadás következtében a jugoszlávoknak már nem volt esélyük tartalékokat felvonultatni a térségbe, sőt a Duna–Tisza közének védelme stratégiai szempontból már nem bírt döntő jelentőséggel. Légierjük megsemmisült, míg ütőképes páncélos kötelékeiket a németek ellen fordították.

Magyar részről pedig a már ismertetett okok miatt a tervezett erőnek csupán alig 70%-ára lehetett számítani. Ugyanakkor a kialakult hadászati helyzetből adódóan a m. kir. honvédség jelentős tartalékokkal rendelkezett. Mindezt összevetve a magyar túlerő így biztosított volt, elsősorban a légierő és a páncélosok vonatkozásában.

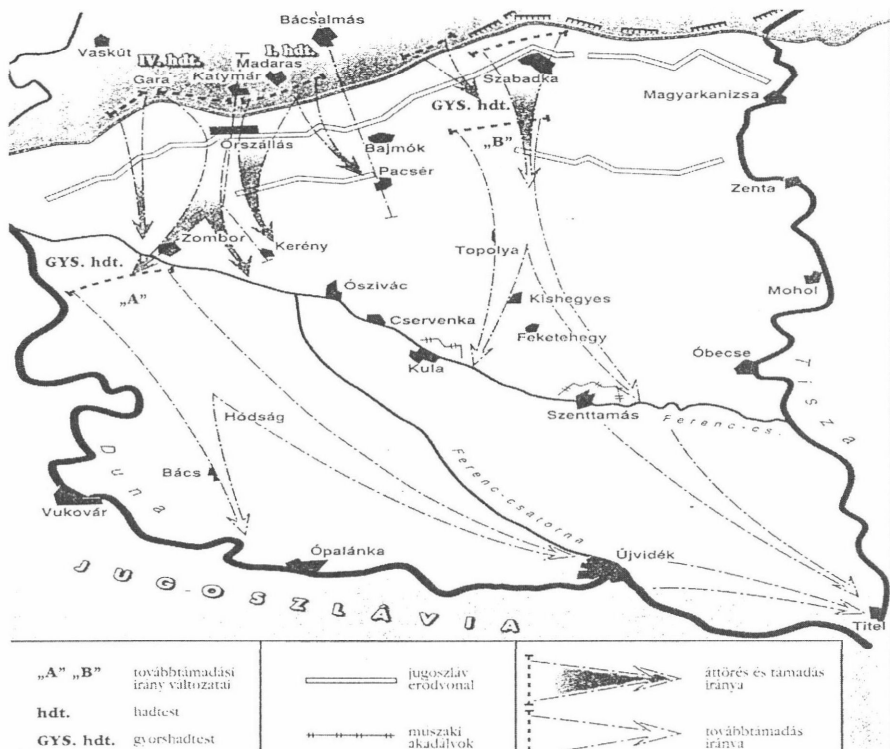
A magyar terv lényege

A magyar csapatok tevékenységének alapját a már korábban ismertetett 25. sz. német direktíva képezte. A 3. hadseregpáncsnok szűk törzsével 9-én 23,00-kor érkezett meg Kiskunhalasra. Ekkor már ott tartózkodott a vezérkar futára, aki átadta a VKF 28/Főv.hdm. 41.IV.10. sz. hadműveleti intézkedést: „A német XLVI. páncéloshadtest Barcsról Vinkovci, a XLI. páncéloshadtest Temesvártól Belgrád irányába támad. Benyomás, hogy az ellenség megrendült. Helyzete a barcsi és a temesvári csoportok bekerítés folytán kritikus. Így a Fővezérség a Duna-Tisza közén szívós ellenállással nem számol. A 3. hadsereg Szabadkától nyugatra jól összefogott súllyal törje át az erődvonalakat, nyugatról kerítse be és semmisítse meg a jugoszláv erőket. A gyorsan mozgó csapatokkal lehetőleg a Ferenc-csatornától délre előretörni, mielőbb elérni a Duna vonalát és birtokba venni az átjárókat. A 11. dandár a hadsereg jobb szárnyán támad azzal a feladattal, hogy a baranyai háromszöget birtokba vegye. A bezdáni csatornatorkolat zsilipje gyorsan elfoglalandó; a vállalkozás esetleg még a hadsereg megindulása előtt végrehajtandó ...”²⁵

A németek április 10-én már Belgrádot támadták, s fennállt annak a veszélye, hogy a 3. hadsereget nem alkalmazzák, és elmarad a délvidéki terület oly annyira várt visszacsatolása. A felső vezetés ezért a támadás időpontját 11-ére hozta előre. Az új hadműveleti intézkedés 10-én késő este érkezett meg, amikor a parancsok már a dandároknál is ki voltak hirdetve. A csapatok jelentős része még menetben volt, a beérkezettek pedig fáradtak voltak, állományukat rendezték, illetve a feltöltésekre vártak. Már az eredeti terv szerint is igen szoros volt a határidő. A támadás 24 órával történő előrehozása még kellemetlenebb helyzetbe hozta a csapatokat.

A hadsereg-parancsnokság ennek megfelelően módosította a hadműveleti tervet, amely az alábbiakat tartalmazta:

²⁵ Horváth–Lengyel: *A Délvidéki hadművelet*, 66–67.

A 3. hadseregparancsnok elgondolásának lényege tehát a következő volt;

„Az V. hadtest biztosítása mellett a IV. és az I. hadtestekkel 4534 és 4544 számú erődök között (Őrszállás térségében) áttörni a jugoszláv erődövet, birtokba veszi a Ferenc-csatorna hídjait, majd a gyors-hadtest ütközetbe vetésével kifejleszti a sikert. Az elől támadó gyors-hadtest csapataival Újvidéknél kijut a Dunához, és befejezi a jugoszláv erők bekerítését. A továbbiakban valamennyi erő bevonásával megkezdje az ellenség megsemmisítését és az elfoglalt terület katonai megszállását. Támadás kezdete az őrházakra 11-én délután, az erődökre 12-én 10 órakor. Az erődök elleni tüzérségi előkészítés 12-én 8 órakor kezdődik, amit a német zuhanóbombázók is támogatnak.”²⁶

A hadseregparancsnok elhatározásáról összességében megállapítható, hogy az célszerűnek tűnt, és megfelelt a korabeli magyar elvárásoknak. Az áttörési szakasz, illetve a főerők alkalmazásának irányát helyesen választották ki. A szárnyon támadó csapatokat jobbról fedezte a Duna, és lehetőséget adott a jugoszláv erők nyugatról történő bekerítésére. Az áttörés irányában a terep kissé kiemelkedett lápos, vizenyős környezetéből, és ott viszonylag jól járható volt, míg attól jobbra és balra a gyalogos közlekedés is nehézségekbe ütközött. A gyors-hadtest ütközetbe vetését a siker kifejlesztése érdekében a Ferenc-csatornán túl tervezték, ami teljesen megfelelt a korszerű követelményeknek. A Zombor környéki hidak, átjárók birtokbavételére légi deszantokat kívántak alkalmazni, így az áttörés, a gyorsan mozgó kötelékek ütközetbe vetésének biztosítása és a siker kifejlesztése teljes mértékig összhangba került.

²⁶ Horváth–Lengyel: *A Délvidéki hadművelet*, 69.

A főcsapás irányába az egy–másfél jugoszláv hadosztállyal szemben – az eredeti tervek szerint – három teljesen feltöltött magyar hadtestnek kellett volna felvonulni. Figyelembe véve a német csapatok erejét és tevékenységét, ez az erő elegendőnek tűnt. A 2 km-es áttörési szakaszra öt gyalogdandárt (tíz gyalogezred), valamint negyven–ötven tüzérüteget vontak össze. Ez azt jelentette, hogy itt az arcvonal 1 km-ére tizenöt gyalogzászlóalj és száz–százhusz löveg jutott.

A délvidéki területekért vérrel is fizetni kellett. A veszteségeket a hiányos hadműveleti jelentések miatt nem lehetett pontosan nyomon követni. A Honvédelmi Minisztérium 1941. április 28-án az újságok számára veszteséggént 719 főt adott meg a következő megoszlásban: halott 5 tiszt és 60 közkatona; súlyos sebesült 16 tiszt és 648 katona. A vezérkar 1941. december 9-én a német katonai attasénak 467 főt említett, mégpedig: halott 226 (7+119); súlyos sebesült 241 fő (2+239). A két adat közötti eltérés nem jelent feltétlenül pontatlanságot, mert a súlyos sebesültek közül nyilván többen meghaltak, illetve felépültek.

Összességében a két hadműveleti tervet az akkor elfogadott elvek alapján alakították ki. Jól tükrözte az akkori modern hadseregek módszereit, de természetesen a magyar sajátosságok is jelen voltak, ezek a sajátosságok azonban a lehetőségekre voltak visszavezethetőek. Míg a románok elleni elgondolás alapját a tüzéséggel támogatott gyalogság áttörése és a gyorscsapatok sikerkifejlesztése képezte, addig a Délvidéken már meghatározó szerepet kapott a légierő és az ejtőernyős csapatok, de tovább bővült a gyorscsapatok szerepe is. Ez a közel féléves időeltolódás a hadműveleti tervek között viszont kitűnően mutatja a Magyar Királyi Honvédség fejlesztésének intenzitását ebben az időszakban. Ez az intenzív fejlesztés azonban már megkésített, és ez a második világháború további Magyarországgal kapcsolatos eseményeiben egyértelműen be is bizonyosodott.

FÜGGELÉK

I.

„600./Föv.Hdm.40.VIII.23.

Szigorúan titkos!

A pk. (vkf.) sajátkezű felbontására

Irányelvek

a Románia elleni hdm-ek megindítására

1./ Általános helyzet:

Az Erdély-i kérdés békés rendezésére megindult magyar–román tárgyalások a román fél hajthatatlansága miatt megszakadtak

Híreink és a jelek szerint Románia Erdély fegyveres védelmére készül. Román erőknek Magyarország területére való betörései várhatók, azzal a céllal, hogy a békét megzavarják, a békés megegyezést lehetetlenné tegyék, és háborút provokáljanak.

Magyarország felkészül arra, hogy a románok kezdeményező betörését ellentámadással megtorolja. A hds-ek készüljenek fel arra, hogy a Föv. külön parancsára az ellentámadási hadműveleteket azonnal megindíthassák.

2./ Román helyzet:

A mellékelt tájékoztató szerint. A hdt. és a dd. pság-ok részére e mellékletet később külön küldöm ki a hds.pság-okhoz.

A magyar–román határszakaszon a román 15. ho., 3. hgy. vad. dd., 1. erőd dd., 1. gk. dd. és 2 1/2 lov. ho-nyi erőt vontattak fel.

3./ Benyomásom az, hogy a románok az Erdély-i hegyvidék lábánál telepített védőállásokat szállják meg, és ott fejtenek ki ellenállást. A határig terjedő erőterepen csak kisebb biztosító erők halogató védelmével számolnak.

4./ Felvonulás:

A magyar haderő jelenlegi hadrendi tagozódása, csoportosítása és alárendelési helyzete egyben felvonulási hadrendi tagozódás, csoportosítás és alárendeltségi viszony is. Az I. hdt. a hadműveletekre továbbra is az 1. hds.-nek marad alárendelve.

Még az anyaországban lévő seregtestek és kivonuló alakulatok felvonulását vasúti szállítással külön intézkedésekkel elrendelem a „R.” felvonulási segédlet szerint. És pedig: a 3. dd-t Kisvárdra területére az I. hdt. kötelékébe, a 15. dd-t Beregszász területére a Gyors hdt. kötelékébe; a Főv. közv. alakulatokat a „R.” felvonulási segédletben megjelölt helyekre; a hdt. közv. alakulatokat a hdt-ekhez irányítottam.

A 101. tü. pk-ot az 1. hds.pság-nak alárendelem.

5./ Hv. erők alárendelése:

A külön intézkedéssel elrendeltek szerint minden gyalogdd-t egy-egy szervezetszerű hv. zlj-al megerősítek. E hv.zlj-ak a továbbiakig a dd-ok hadrendi kötelékébe tartoznak. A 2. hds.pság-nak ezen felül még két hv.zlj-at rendeltem alá.

6./ Szándékom:

Román provokálás esetén külön parancsal azonnal megindítandó ellentámadást általános támadó hadműveletekké kifejleszteni.

7./ Erőcsoportosítás és feladatok:

A hds-ek a hadműveleteket a jelenlegi erőcsoportosításban és alárendeltségi viszonyok mellett egységesen egy időben határozottan csak külön parancsomra indítsák meg.

2. hds. feladata: az előkészített tervek szerint telepítendő műszaki záróöv felhasználásával biztosítsa a határt és védje meg esetleg elg. betörésekkel szemben. Túlerejű elg. elől, halogatva a műszaki zárok mögé visszavonulva, ezek mögött akadályozza meg az elg. további térnyerését. A hds. É. szárnyával a Sebes-Körös-től délre lekötést célzó korlátolt célú támadást hajtson végre és Nagyvárad-ot foglalja el az állandó erődvonal déli szárnyának megkerülésével és felsodritásával. A Fehér-Körös, Tisza, Maros, országhatár közötti területen erők mozgatásával és vasúti szállítással kiadós színlelést rendezzen.

1. hds. feladata: készüljön fel arra, hogy jól összefogott súllyal általában Nagykároly és a Szamos között támadó hadműveleteket megindíthassa. Törje át az elg. védőállást, verje meg a Szilágyság-ban felvonult román erőket és a 3. hds.-el összműködésben zömmel Kolozsvár, Dés területét érje el.

Ha a Gyors hdt.-el a Szinyérváralja-i Szamos kapunál lévő elg. állandó erődítéseket nem tudná gyorsan lerohanni és áttörni, az áttörést itt ne erőszakolja, hanem ez esetben a Gyors hdt.-et a hds. zöm. által tört résen át üldözésre alkalmazza.

3. hds. feladata: A Felső-Tisza völgyéből súllyal Máramarosszigetnél menjen át támadásba és zömével Magyarláp-oson át Dés irányába „részekkel” Nagy-Bánya felé nyomuljon elő. Érje el Dés, Beszterce általános vonalát, tisztsa meg a Visz völgyet és foglalja el a Kárpát gerincen húzódó ezer éves határt. Legyen készen arra, hogy az 1. hds. harcába beavatkozva, azzal összműködésben a Szamos völgyben lévő elg.-et megverje.

Légi erők feladata: a le. zömének első hadművelleti feladata az elg. rep. alapok megrohanása súllyal a bombázó rep. alapokon. Részzeivel a 10.299./K.-1.vkf.-1940. sz. rendeletben (II. pont 2.b. alpontban) megadott közlekedési célok bombázására készüljön fel. Fenti célok közül elsősorban a Kolozsvár, Aranyos-Gyéres közötti, a Kladovó, Mehádia közötti és

a Brassó, Sinnaia közötti vasútvonal szakaszokat, valamint a Tövin-i vasúti csomópontot bombázza. A többi közlekedési cél bombázására külön intézkedem.

A légi erő felvonulására külön intézkedem.

Az 1. hds. áttörésénél való közreműködéssel a rep. dd. zömének bevetésével előreláthatólag a harmadik hadműveleti napon számoljon.

8./ Sávhatárok:

2. és 1. hds. között Nagyléta D., Bihardiószeg D., Szalárd É., Réz hegység gerince (Polyána 711. hárp., 786. hárp., 990. hárp.)

1. és 3. hds. között Halmi K., Tus-Terebes K., 402. hárp., Avas-Újváros K., Lápos-Bánya É., Koltó Ny., 686. magp., D. Gimi 776. hárp.)

9./ Időpont: a seregtestek a támadó hadműveleti csoportosítást úgy vegyék fel, hogy a támadó hadműveletek külön parancsnomra VIII. 28-án a kora hajnali órákban a határ átlépésével megindulhassanak.

10./ Rejtési rendszabályok:

A hadműveleti csoportosítás felvételét főleg éjjeli menetekkel kell végrehajtani. A határra való teljes felzárkózás és készenlétbe helyezés az utolsó éjszaka történnék.

Minden csapatmozgás a legmesszebbmenő titoktartás, rejtés és az előzetes kémvédelmi rendszabályok megtételével eszközendő.

Saját vadászerek leplezésével az alárendelt seregtestek ne számoljanak.

Határvédelmet nem rendelek el.

VIII./26-án 20 órától – a határzár nyílt elrendelése nélkül – a kishatárforgalmat be kell szüntetni minden indoklás és feltűnés kerülésével.

A távolsági forgalmat magyar részről a további intézkedésig fent kell tartani, de különösen a kilépőket szigorúan ellenőrizni kell.

11./ Légi felderítés:

A légi felderítést VIII./28-án lehet megkezdeni, ha a hadműveletek megindítására parancsot adok.

A hds-ek felderítési területei:

A hds. pság-ok felderítési területeinek külső határa: Orsova, Szászsebes, Marosludas, Beszterce, Dorna-Watra vonala.

Felderítési sávhatárok:

2. hds-nél: a román-jugoszláv határ, É-ről Margita, Torda vonala.

3. hds-nél: Nagyvárad, N.Enyed, É-ről Huszt, N.Bánya, Beszterce vonala.

3. hds-nél: D-ről Szatmárnémeti, Zsibó, Szamosujvár, É-ről a magyar-orosz határ.

A főv. hadászati felderítésének súlya Dés, Kolozsvár, Gyula-Fehérvár, Nagyszeben, Brassó, Székely-Udvarhely, Beszterce területén.

12./ Légvédelem:

101. lgv. tü. pság-ot f. hó 26-án 12 órától az 1. hds. pság-nak rendelem alá. (Értesíti az 1. hds. pság.)

A működő hds.-ek területén alkalmazott honi lgv. erőkről a hds. pság-okat 42.(Főv. hdm. VIII.6. számú intézkedésében tájékoztattam. E tekintetben módosítást egyelőre nem tervezek. Miután a hds.pság-ok a szaklégvédelem további megerősítésével nem számolhatnak a csapatlégvédelem mindenkor megszervezésére az összes, e célra alkalmazható tűzfegyverekkel és a passzív lgv. rendszabályok betartása elengedhetetlen.

A hds-ek a területeiken alkalmazott szaklégvédelmi tűzfegyvereket és a szomszédos hds.pság-okat a saját légtérbe alkalmazott repülő működésséről (menetvonal, rep. magasság) a lehetőségekhez képest megfelelő időelőnnel tájékoztassák.

A Főv. közv. rep. alakulatok ténykedéséről a hds. pság-okat a Főv. tájékoztatja.

Futárszolgálatot teljesítő gépek a hds-ek légterében és a mögöttes ország felett a terepviszonyokhoz képest a repülési magasságot 500 m-en alul válasszák, hogy felségjeleik a földről felismerhetők legyenek.

Ettől eltérést csak az időjárási viszonyok és az esetleges ellenséges támadások indokolhatnak.

13./ Híradás: a csatolt toldalék szerint.

14./ Anyagiakra külön szám alatt intézkedem.

15./ Műszaki zárásra, hvéd. robbantási előkészületekre, hátsó védőállások kiépítésére külön szám alatt már intézkedtem. (715., 718. és 719. /Főv. mű. 40. VIII. 23. számok alatt.)

Román árasztási lehetőségek:

A román Kraszna folyó duzzasztására Ákos község D-en (Pálincás m-nál) előkészületeket végeztek.

A Kraszna vizének az Érmellék-re való vezetéséhez Ákos D., Krasznamihályfalva D., Ér-Kisfalva D-en kb. 9 km csatornát ástak ki, melyet összekötöttek az Ér patakkal. E munkálatok június hó végéig befejeződtek s így a románoknak módjukban áll az Érmellék-ét a Kraszna vizével fokozottan, azaz több hét alatt elvizenyősíteni.

A Érmellék-nek legvizenyősebb része az itteni kiértékelés szerint Szalacs és Mezős Terem között van (legkisebb a talaj esése).

Az árasztás és duzzasztás fokozott légi felderítésére intézkedtem. A földi hírszerzés fokozott fontosságú.

Eme árasztási előkészületeket segédlet formájában feldolgoztatom és rövid időn belül kiadom.

Felhívom a figyelmet, hogy az Ecsedi láp területe a mostani esőzések folytán alaposan elvizenyősödött.

16./ Közlekedés műszaki alakulatok: alárendelése és alkalmazása a hds.pság-oknak külön kiadásra kerülő intézkedés szerint.

17./ Háp.:

A Főv. Budapest-ről kitelepül. Új háp-ján VIII./27-én 12 órától működik. A Főv.-hez indítandó futárok Pilis község iskolájához irányítandók.

3. hds.pság. még a hadműveletek megkezdése előtt Huszt-ra települjön át. Itteni működésének megkezdését jelentse.

18./ A hds.pság-ok hadműveleti tervüket legkésőbb VIII. 25-én 20 óráig írásban, vázlaton jelentsék. (Főv. hdm. oszt. útján)

19./ Kapiják: 1.-3- hds.pság. le. pság. és Főv. érintett osztályai.

Mellékelve: csom.

Budapest, 1940. VIII. 23. 14 h.

Werth Henrik gytbk.
honv. vezérkar főnöke

A másolat hiteles:
Budapest, 1940. VIII. 23.

hdm. oszt. ügy. vk. tiszt.²⁷

²⁷ HL 600./Főv.hdm.40.VIII.23. Irányelvek a Románia elleni hdm-ek megindítására.

II.

„Intézkedés a támadásra április 11-re és 12-re

1:200 000

1. A Duna-Tisza között a következő jugoszláv erők nyertek megállapítást: 1 erődhadosztály, 3 gyaloghadosztály és lovashadosztály súllyal Zombor, Szabadka területén. Az erődhadosztályból 5 erődzászlóaljból sz. erődítményeket megszállva tarja.

A határmenti grenicsár alakulatokat – karaolánként (őrlaktanyánként) 2-3 figyelő kivételével – visszavonták részben az erődökbe, részben az erődvonalak mögé.

Részletek a csatolt 1. sz. melléklet szerint.

A német haderő XLVI. páncéloshadtest és (Vietinghof tábornok) a Drávától délre keleti irányban nyomul előre. Április 10-én Slatina-t (Barcs-tól 35 km-re délkeletre) érte el, április 11-én pedig Vinkovce-t. Gombos-ra tört elő.

A Temesvár környékén lévő XLI. német páncéloshadtest (Renihardt tábornok) április 11-én Belgrád környékén tört előre.

2. A Fővezérség benyomása szerint a Duna-Tisza közötti jugoszláv erők a jugoszláv haderőre mért csapások következtében annyira megrendültek és helyzetük a bekerítés veszélye miatt annyira kritikussá vált, hogy az ellenség szívó ellenállásával már nem számol. A jugoszláv haderő esetleg kénytelen lesz a Duna-Tisza közét teljesen kiüríteni.

3. A Legfelsőbb Hadúr rendeletére a 3. hadsereg már ma április 11-én kezdi meg a támadást.

4. A 3. hadsereg az összefogható seregtestek zömével a jugoszláv erődvonalat Őrszállás keletre át fogja törni, hogy a Duna-Tisza közben lévő erőket, bekerítve megsemmisítse. E célból gyors seregtestek az áttörés után az ellenség visszavonulásának megakadályozására a Ferenc-csatornától délre kerülnek alkalmazásra.

5. A hadsereg támadását április hó 11-én a karaolák elfoglalásával indítja meg. Április 12-én erősen összefogott erőkkel a jugoszláv határerődítéseket áttörni. Szándékom mielőbb Zombor, Kerény, Bács-Gyulafalva vonalát elérni.

6. Az április hó 10-én délután tartott hadtest-parancsnoki értekezleten kiadott szóbeli rendelkezéseimnek megfelelően a 3. hadsereg április hó 11-e folyamán és az április hó 11-ről 12-re hajló éjjel az alábbi csoportosítást veszi fel.

a.) A IV. hadtest zömével (10. és 12. dandár) Bácsbokod, Martinitz puszta. Katymár nyugat fele (Kastély kirázólag), Lellbach puszta, 22. dandárával és a 16. határvadász-zászlóaljjal Gara körzetében.

b.) I. hadtest a 15. és 13. dandárral Katymár kelet felé Madaras, Bács-Almás körzetében.

c.) V. hadtest a határbiztosítást a Bács-Almás kelet, Bajmok kelet vonaltól keletre eső sávban egészen a Tiszáig átveszi. Rendelkezésére áll a 14. dandár és a 19. dandár beérkezett részei. Hadtestparancsnokság. Szeged.

d.) Gyorshadtest: 1. gépkocsizódandárával Baja, Érsekcsanád, Sükösd, 2. gk. dandárával Jánoshalma, Mélykút, Kisszállás, 2. lovasdandár Csikéria, Kelebia, Tompa körzetében. Gyorshadtest parancsnokság. Mélykút.

e.) Fel nem sorolt seregtestek, hadsereg közvetlenek, csapatok és alakulatok irányítására rövid úton már intézkedés történt.

7. 49/3. hds. hdm. I.a. 41. IV. 11. számú rendelkezésemmel a jugoszláv haderőre való támadás április hó 11-én történő megindítására már intézkedtem. Eme intézkedésem lényegét az alábbiakban foglalom össze:

a.) A karaolák vonalát április 11-én délután folyamán a hadsereg egész arcvonala előtt megkezdte. Ugyanakkor a gyalogság roham- és felderítő egységei az ellenség főállásáig nyomulnak előre.

b.) A seregtestek az előző pontban meghatározott körleteiknek déli részében április 11-én 12 h-ig zömeikkel érkezzenek be.

A tüzéség április hó 11-ről 12-re felvonul a főállás leküzdésére.

c.) A IV. és I. hadtest támadási területében az előnyomuló osztagokat a zöm akként kövesse, hogy az ellenséges főállás elleni támadás április 12-én a 2 órai tüzéségi előkészítés után 10 h-kor végrehajtható legyen.

A tűzterv külön kerül kiadásra.

8. A támadás végrehajtása a jugoszláv erődvonalra:

a.) IV. hadtest a Duna fő ága és Ilma major (régi térkép szerint Matheovics pusztja) Felső Szent Iván-tól délkeletre, továbbá Katymár közép 110 magassági pont összeállástól északkeletre 2 km-re Nemesmilitisz dél Kerény délnyugat Kis-Sztapár vonal közötti sávban 10. és 12. dandárral súlyt alkotva a bal sávhatártól nyugatra 1 km-re eső sávban támad.

Az erődvonal áttörése után súllyal Zomborra, részekkel Nemesmiliticsre, majd eme részekkel is Zombor-ra nyomul előre. Zombort elfoglalja és a Ferenc-csatornától délre Bácskertes dél, Bukováci szállások dél, Fernbach szállás vonalában hídfőt alkot.

b.) I. hadtest előbbihez csatlakozva a Bács-Almás feletti Bajmok kelet, Bács-Kossuthfalva kelet vonaláig terjedő sávban támad, súllyal a nyugati sávhatártól keletre 1 km-re terjedő sávban.

Az erődvonal áttörése után zömével Kerény, Bácsgyulafalva délre, vonalába nyomul elő. Részekkel sodrítsa fel a Nemes-Militics észak, Pácsér észak vonalában húzódó erőrendszert és biztosítsa Bács-Kossuthfalva, Pácsér területén kelet irányba.

c.) Az erődvön való áttörést az I. és IV. hadtest a J 4534 és a J 4544 számú erődök (1:25 000-es térkép) „Őrszállás” 5662 (2. lap) közötti mintegy két km-nyi szakaszban hajtja végre. Válaszvonala két hadtest között a 4538 és 4540. számú erődök közötti középvonal.

d.) április 12-én tüzéségének zömével vegye tűz alá a Béka halom (Horgos délnyugat) területén lévő ellenséges állásrészeket, majd ha az ellenség azokat kiürítette, akkor a Rózsa major legelőtől délre lévő állások ellen összpontosítsa tüzéségének tűzét.

Egyébként erőviszonyaihoz és az ellenség ellenállásához mérten törekedjék Horgos területén át Csantavér irányában támadva szintén előretörni.

A hadtestparancsnokság létesítsen egy jelentésközlő állomást Petróczy iskolánál (Szabadkától északra 16 km)

3. Az 1. gépkocsizódandár a helyzethez képest Garán át Zombor, vagy Bácsbokod, Katymáron át Nemes-Militics Kerény irányában kerül alkalmazásra.

f.) Az I. gyorshadtest zömével (2. gépkocsizódandár és 2. lovasdandár) a jugoszláv erődvonalon ütött részen át kerül bevetésre, gépkocsizódandárával előreláthatólag délkeleti lovasdandárával délkeleti és keleti irányba.

g.) Ejtőernyős század előreláthatólag akkor kerül Zombortól délre a Ferenc-csatorna mentén az ottani hidak kézbevétele alkalmára, ha a IV. hadtest támadása térférfően halad előre.

9. A Dráva-Duna háromszögben a 11. dandár feladatára vonatkozóan 52/3. hds. hdm. I.a. 41. VI. 11. szám alatt intézkedtem.

Eme intézkedés lényege:

a 11. dandár jobb szárnyán erős súllyal Dárda irányában áttöri az ellenséges állásokat, és birtokba veszi a Baranya-i háromszöget. A többi seregtestekhez hasonlóan a karaolákra való támadást április 11-én, az ellenséges erődvonalra való támadását pedig április 12-én indítja meg.

Folyamőr dandár április hó 12-e folyamán vállalkozást hajt végre a Ferenc-csatorna Bezdánál lévő zsilipjei kézbevitelére.

10. határvadász őrsök helyi ismereteinek kihasználása végett a támadás első részében részt vehetnek. Feladatuk továbbra is az előnyomuló csapatok mögött a határvonal lezárása marad. Az elfoglalt területekről további intézkedésig az anya országba való belépés polgári egyének részére tilos. Ez alól kivételt csak a hadsereg-parancsnokság engedélyezhet.

11. Légierők:

a.) A légi felderítésnek április 11-én reggeli óráktól történő bevetésére intézkedtem.

b.) Repülődandár alkalmazására külön intézkedtem. Ennek lényege.

Bombázó osztály az egyik vadász osztály biztosítása mellett az ellenséges ütegállásokat, gyülekező tartalékokat és menetoszlopokat támadja a másik vadász-légvédelemben részesíti a támadó zömét.

c.) A IV. és I. hadtest támadását jugoszláv erődvonalra április 12-én egy zuhanó bombázók bevetésével kapcsolatban saját első vonalak megbízható megjelölésére (fehér vászon-darabok, vagy lepedők) különös súlyt kell helyezni. A zuhanó bombázó bevetésének tartama alatt a tábori tüzéség tüzét teljesen szüntesse be. Bevetés időpontjára és egyéb részletekre külön intézkedem.

d.) Április hó 11-étől kezdve a harcok tartama alatt a seregtest parancsnokságok álláspontjuk közelében saját felderítő repülőgép közeledése esetében ledobó helyüket jelezzék.

12. Műszaki toldalékot 2. számú mellékletként csatolom jelen intézkedéshez (az I., IV., V. hadtest és a folyamdandár-parancsnokság részére)

13. Légvédelmi toldalék 3. számú mellékletként kerül kiadásra.

14. Hadsereg-parancsnokság. Kiskunhalas. Híradó toldalék csatolva van.

15. Anyagi intézkedések külön kerülnek kiadásra.

Törzsszállás, 1941. IV. 11-én 9 h 30 I.
Gorondy-Novák Elemér altábornagy s.k.”²⁸

²⁸ *Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941–1945.*
Főszerkesztő: Liptai Ervin és Fabian Trgo. Budapest–Belgrád, 1986. 36–39.

CSABA HORVÁTH

The Royal Hungarian Army through its Plans Against Romania and Yugoslavia

The paper describes the most important stages in the development of the Royal Hungarian Army between 1920 and 1941. It deals in detail with the organizational changes, describing how the mixed brigade was reorganized into army corps as well as the attempts to create a modern army in line with the restrictions imposed by the Treaty of Trianon. The author highlights the lack of agreement between theory and practice in the development of the army, and discusses the problems responsible for this.

In the second part, the Hungarian operational plans of 1940 and 1941 against Romania and Yugoslavia are discussed. Describing the plans for making use of the three Hungarian field armies, the author provides a military assessment of the ensuing Hungarian-Romanian situation. In the end, the campaign in the Southern territories of Hungary are discussed from the viewpoint of the Royal Hungarian Army.